

УДК 009:81'22

ББК 6/8+81

ВІДЛУННЯ МІЖДИСЦИПЛІНАРНОСТІ СИМУЛЯКРА У ЛІНГВІСТИЧНІЙ СЕМІОТИЦІ

НІКОНЧУК О.М.

Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова

У статті представлено різні погляди учених гуманітарної сфери знання на феномен симулякра, які свідчать про його міждисциплінарний статус, відлуння якого спостерігаються в лінгвістичній семіотиці. Основну увагу приділено аналізу суттєвих відмінностей між репрезентативною і нерепрезентативною теоріями симулякрів. З'ясовано, що філософські вчення французького постмодерністського напрямку стали засадничими положеннями для наукового дослідження лінгвосеміозису нової гіперреальної дійсності.

Ключові слова: симулякр, лінгвосеміотика, гіперреальна дійсність, міждисциплінарність, відлуння.

The article deals with the different interpretation of scientists in humanitarian sphere of knowledge of the phenomenon simulacrum that indicates its interdisciplinary status, which repercussion is observed in linguistics semiotics. The focus is given to the analysis of significant differences between the representative and non-representative theories of simulacra. It was found out that the French philosophies of postmodern direction became fundamental provisions for research of linguistics semiotics of new hyperreality.

Key words: simulacrum, linguasemiotics, hyperreality, interdisciplinarity, repercussion.

Гуманітарне наукознавство середини ХХ ст. спрямувало свої пошуки на вивчення сутності такої проблеми, як “суспільство споживання” (Т. Веблен, Ж. Бодріяр та ін.), яка стала родючим ґрунтом для виникнення феномена “симуляції реальності”, маніпулятивний вплив якого відчула, безумовно, і лінгвістика. Поняття симулякра (лат. *simulacrum* – подоба, копія, двійник) стає предметом обговорення вчених різних галузей гуманітарного знання, передусім, філософів, соціологів, літературознавців, а також і лінгвістів.

Мета статті – інвентаризувати набір основних міждисциплінарних характеристик “симулякра” та виявити їх вплив на сучасну лінгвосеміотику.

Завдання:

- проаналізувати два підходи до трактування терміна “симулякр”;
- представити нерепрезентативну модель симулякрів як домінуючу в гуманітарних науках кінця ХХ – поч. ХХІ століть;
- розглянути симулякр як явище лінгвістичної природи та виявити його відлуння у семіотизацію тексту.

В історії філософії склалися два підходи до розгляду поняття симулякра і процесів симуляції, які мають свої конкретно-історичні форми. Класична модель репрезентації, або ж репрезентативна теорія симулякрів, сягає Платонівської теорії ідей, актуалізуючись у питанні, наскільки адекватно фізичні “речі” копіюють ідеальні першообрази та збігаються з оригіналами. Не претендуючи на оригінальність, все ж таки дозволимо собі ще раз прокоментувати загальновідому думку Платона з цього приводу, який стверджував, що копії бувають різного гатунку: ті, що адекватно відображають оригінал (подібне), а також ті, що спотворюють його, – симулякри (підробки, примари), копії копій, які спотворюють прототип. А оскільки істинність визначається виходячи зі схожості або несхожості з ідеєю речі, то симулякри втрачають онтологічний статус та засуджуються як підробки, вимисли, примари.

Так, у діалозі “Софіст” Платон вирізняє два види образів: 1) копії, претенденти, забезпечені подобою, і 2) хибні претенденти, що виникають на основі відсутності схожості, позначають відхилення або збочення – симулякри. “Чужоземець. А як же ми назвемо те, що, з одного боку, здається подібним прекрасному, хоча при цьому і не виходить із прекрасного, а, з іншого, – якби мати можливість розглянути це достатньою мірою, можна було б сказати, що воно навіть не схоже з тим, з чим уважалося схожим? Чи не є те, що тільки здається схожим, а насправді не таке, а лише привид?” [22, с. 349]. Відтак, на думку Платона, первинною постає модель-оригінал, або ейдос, відносно якої можуть бути два види подоби: 1) достовірні подоби-копії, яким властива схожість із ейдосом, та 2) недостовірні подоби-симулякри, що характеризуються відмінністю і від ейдосів, і один від одного.

“За Платоном, симулякр – це “підробка копії”, тобто копія копії, образ образу, знак знака. Заслуга Платона полягає ще й у тім, що він дуже чітко і ретельно намагається відрізнити поняття копії й симулякра одне від одного. Копія постає “вимушеною”, необхідною підробкою оригіналу, яка відображає, символізує внутрішню сутність свого референта. Симулякр же відтворює лише образну імітацію референта, сутнісно відрізняючись при цьому від нього” [17, с. 116].

Подальші міркування щодо класичної моделі симулякрів знаходимо у філософії Плотіна, римського філософа, видатного мислителя, засновника неоплатонізму. Він, на відміну від Платона, розглядав у якості вищої інстанції буття не ідеї, а божественне Першоєдине (Абсолют), або Єдине. Його філософським завданням було показати, як з божественного непрявленого першоначала народжується різноманітний проявлений світ. Він представив еманацию як приклад побудови такої ієрархії, коли народжуване завжди менш досконаліше ніж те, що породжує. Так увесь Космос шикуюється через порядок ієрархії від надлишку до нестачі. Кожне таке утворення, яке є Всесущим, отримує від вищого та передає нижчому. “Тут усі речі начебто наслідують за своїми можливостями Першому початку, наче прагнуть у собі проявити його вічність та істинність” [11, с. 60]. Існуючий порядок у Плотіна можна порівняти з “проговорюванням”, розповіддю. “Сама душа – це лише слово та акт розуму, як і розум, у свою чергу, – це слово та акт Першоєдиного, лише з тією різницею, що душа – слово менш ясне та не настільки зрозуміле” [23, с. 17]. Отже, душа тотожна слову, слово безпосередньо пов’язане з дійсністю, у ньому сутність збігається з буттям; слово виступає як симбіоз знання й моралі, узагальненням усього, що є. А світ у Плотіна виступає як світ звичайних знаків, де речі кажуть про себе у контексті того, що світ уже виражений анонімно в бутті. При цьому світ поєднаний у незворотному процесі речей до Першопочатку, до породившого їх Єдиного. Це прагнення забезпечує збіг онтологічних і логосних структур, де слово виступає як частина єдності істинного, єдиного, вищого та вторинного, нижчого, розчленованого [5, с. 88].

Сучасний постмодернізм (Ж. Бодріяр, Ж. Дельоз, Ж. Дерріда, П. Клоссовські) переосмислив поняття симулякра та розробив неklasичну, або нерепрезентативну теорію, авторами якої вважають Ж. Бодріяра (див. його праці: “Система речей”, “Символічний обмін та смерть”, “Симулякри та симуляція”, “Прозорість зла”) і Ж. Дельоза (“Платон та симулякр”).

Проте філософи однакостайні в тому, що найглибша філософська сутність поняття “симулякр” розтлумачена останнім – філософом та істориком філософії Жильом Дельозом. Згідно з ним, симулякр – знак, який заперечує і оригінал (річ), і копію (зображення речі, що є схожим / тотожним). Симулякр – “зображення, позбавлене схожості; образ, позбавлений подоби” [9, с. 49].

Ж. Дельоз ілюструє цю думку прикладом з Катехизису: “Бог створив людину за своїм образом і подобою, але в результаті гріхопадіння людина втратила подобу, але зберегла образ. Ми стали симулякрами, ми втратили моральне існування, щоб вступити в існування естетичне. [...] Звичайно, симулякр ще справляє враження подоби; але це – загальне враження,

зовнішнє, що виникає за допомогою інших засобів, ніж ті, що діють в першообразі. Симулякр будується на не співвідношенні, на відмінності, він інтер'єризує певну несхожість” [там само, с. 49]. Це конструкція, що включає в себе точку зору спостерігача з тим, щоб ілюзія виникла в тій самій точці, в якій він перебуває. “Симулякр включає в себе диференційну точку зору; спостерігач сам стає складовою частиною симулякра, який змінюється та деформується разом з точкою зору спостерігача” [там само, с. 50].

На думку Ж. Дельоза, сучасність визначається владою симулякрів. Симулякр і підробка – це не тотожні поняття. Підробка – це копія копії, “яка ще повинна бути доведена до тієї точки, в якій вона міняє свою природу і перетворюється на симулякр (момент поп-арту)” [там само, с. 56]. Симулякр, у його розумінні, – це фантазмагоричний образ, позбавлений подібності; справжня його суть у розбіжності, становленні, вічній зміні і відмінності в самому собі. “Якщо визнати, що елементом репрезентації є тотожність, одиницею вимірювання – подібність, то одиницею вимірювання чистої присутності, якою вона дається у симулякрі, – є “розрізнене”, тобто відмінність відмінності як безпосередня складова” [10, с. 93]. Відтак, симулякр не протистоїть буттю, але досягає свого відмінного буття, своєї реальності, яка існує тільки завдяки своїй відмінності. Тому симулякр утілює у собі “модель Іншого”, модель відмінності, з якої випливає “інтер'єризована відмінність”. І саме тому симулякр можна визначити як знак, що знаходить своє власне буття, творить свою реальність, і, власне кажучи, перестає бути знайомим. Насправді, симулякр є тілом, але тілом віртуальним; тобто він також як будь-яке реальне тіло є реальним, тільки реальний він віртуально. Симулякр починається там, де закінчується подібність: там же і починається віртуальна реальність (або в інших працях ще вживають термін “гіперреальність”), яка є простором симулякрів [5, с. 93].

Порівнюючи репрезентативну і нерепрезентативну моделі знаку, Ж. Бодріяр наголошує, що симуляція починається з заперечення принципу еквівалентності знаку і реальності, заперечення знаку як цінності, винесення смертельного вироку будь-якій референції. Реальність замінюється гіперреальністю, тому територія більше не передує карті і не живе довше за неї, копія починає домінувати над оригіналом і жити власним життям. “Відтепер карта передує території – прецесія симулякрів, – саме вона породжує територію” [4, с. 6]. При цьому учений стверджує, що нова ера – це ера симулякрів, де ліквідуються будь-які референції. Як зауважує філософ, “уже не йдеться ні про імітацію, ні про повторення, ані навіть про пародію. Йдеться про субституцію, заміну реального знаками реального, тобто про операцію з попередження будь-якого реального процесу за допомогою його оперативної копії, метастабільного сигнального механізму програмованого й бездоганного, що презентує всі знаки реального й оминає всі його несподівані повороти” [4, с. 7].

Як бачимо, у рамках неklasичної моделі теорії репрезентації ідея стає наслідком явища, а не його причиною, весь світ стає світом симулякрів. Примари займають відправну точку всіх думок та ідей. Вихід на перший план симулякрів децентрує світ, порушує його ієрархічний порядок. Будь-яка симуляція поза класичною моделлю репрезентації починається з утопії основного принципу репрезентації, який утверджує еквівалентність знаку і реальності, що є неможливим у рамках філософії тотожності. На відміну від класичної моделі, у неklasичній – симулякр уже не просто копія копії, а деградує копія.

Якщо в античній філософії симулякр – образ речі (правда), далекий від подібності, то сучасний постмодернізм проводить відмінність між копією та симулякром, зробивши джерелом його якості концепт, що творить враження й чуттєві образи, які не зображують щось зовнішнє, а симулюють ідею. Симулякр розглядається як образ, позбавлений подібності з предметом, але який створює ефект подоби. Він будується на невідповідності і на розбіжності. Становлячи конструкції, які включають у себе спостерігача, симулякри припускають відмову від якоїсь привілейованої точки зору, від ієрархії, від будь-якого упорядкування. Світ

симулякрів – це світ “торжества анархії”, це руйнація моделей та копій заради хаосу. Владою симулякрів визначається сучасність (не тільки сучасне мистецтво, наприклад поп-арт, але й соціальне життя). Уявлення стає симулякром, якщо воно відображає глибинну реальність, маскуючи або денатуралізуючи її, маскує відсутність глибинної реальності або взагалі не співвідноситься з будь якою реальністю. “Експериментування зі штучною реальністю, різні способи і засоби моделювання дійсності (створення комп’ютерних ігор, зокрема інтерактивних – комунікація передбачається з самим персонажем гри, відеокліпів, комп’ютерних фільмів, в яких віртуальних акторів вже неможливо відрізнити від справжніх і т.ін.) зумовили зміни у характері не тільки сприйняття самої дійсності, а й вплинули на механізми спілкування людей. Учасники цього процесу виявилися замкненими у рамки так званої симулятивної сфери інформації і комунікації, що керується законом “холодної зваби”, або спокуси” [21, с. 3].

Говорячи про симулякри у соціальному житті, природно, що вони, набувши соціалізації, зацікавили і представників сучасної соціології – науки, де спостерігається тенденція еволюції від позитивістської соціології, ґрунтованої на моделі абстрактної системи, яка пояснює соціальні відносини як елементи структури і функції цієї системи, до інтерпретативної соціології. Акцент дослідників переноситься від знань, структурованих системою, до знань, що оперують принципом символізації. Те, що є цінністю сучасного суспільства, не може бути осмислене у категоріях “добро-зло”, “реальність-ілюзія”, а створює новий тип цінності, що заперечує “і оригінал, і копію, і модель, і репродукцію” (Ж. Дельоз). Ці нові цінності відображає симулякр. Соціологічні дослідження, що апелюють до нерепрезентативної теорії симулякрів Ж. Бодрієра і Ж. Дельоза, сконцентровані на проблематиці споживання та дослідженні основ суспільства й симуляції як принципу функціонування соціуму.

Ж. Бодрієр суттєво вплинув на англійських соціологів – П. Корріґана, Б. Міллота, С. Моравські, Дж. Ритцера та ін. В українській науковій спільноті заслуговують на увагу праці В. Бурланчука і В. Танчера, які пов’язують сучасний етап історії симулякра з “метафізикою коду”. Генетичний код відтворення всього “живого” є моделлю інформаційних процесів, що відбуваються у суспільстві. У сигналах коду, за якими синтезуються молекули ДНК, відсутня будь-яка референція, вони не підлягають жодній інтерпретації. Мета не передбачена наприкінці, вона присутня від самого початку й не може коригуватися [6, с. 18]. Такі ж процеси відбуваються у сучасному суспільстві. Місце соціального контролю шляхом формулювання мети заступає соціальний контроль шляхом пропонованого передбачення, симуляції. Цілеспрямований процес соціалізації поступається місцем породжувальним моделям. Запановує доба не детермінованих об’єктів і цінностей, а не детермінований суб’єкт означає суб’єкта, вільного від ціннісних регулятивів. Цього суб’єкта породжує не цільова установка, а деяка модель, матриця – ключові терміни постмодерністського пояснення соціальних процесів [там само, с. 19].

Ще більш гостро актуалізується проблема симулякра в естетиці, оскільки пов’язана з “вічною” темою специфіки мистецтва, і, зокрема, з питанням про співвідношення понять “художній образ” і “симулякр”. У наукових дослідженнях кінця ХХ – поч. ХХІ століть, присвячених темі мистецтва, його історичній долі, його місця в сучасному світі, найбільш типовими є думки про втрату мистецтвом своєї художньо-образної специфіки і, відповідно, про неактуальність художнього образу. Як зазначає Н.Б. Маньковська, симулякр “займає в некласичній постмодерністській естетиці те місце, яке належало в традиційних естетичних системах художньому образу. Якщо образність пов’язана з реальним, породжує уявне, то симулякр генерує реальне другого порядку” [18, с. 60].

Цю позицію підтримує В.В. Бичков: “Якщо традиційна естетика ґрунтувалася на фундаментальних принципах міметизму, зображення, символізму, вираження, а її головними категоріями були зображення, образ, символ, іноді – знак, які обов’язково відсилали реципієнта

до якоїсь іншої реальності (духовної, психічної, матеріальної), то симулякр не відсилає ні до чого іншого, крім себе самого, але при цьому імітує (грає, передражнює) ситуацію трансляції смислу. Симулякр – це муляж, видимість, імітація образу, символу, знака, за якими не немає жодної позначуваної дійсності, порожня шкаралупа, яка маніфестує принципову присутність відсутності реальності” [7, с. 384].

Переходячи від заперечення актуальності художнього образу в естетиці симулякрів до літературознавства, відзначимо, що тут симулякр розглядають як особливий вид образу порівняно з поняттям “художній образ”. “Якщо уявлення (творення художнього образу) базується на відповідності, нехай і утопічній, знака й реального, то симуляція, навпаки, випливає з утопії принципу відповідності, з радикального заперечення знака як цінності” [24, с. 729].

Ж. Бодріяр визначає фази уявлення й останню позиціонує як симулякр. Н. Головченко наводить такі приклади з художньої літератури відповідно до цих фаз уявлення, яке: 1) відбиває глибинну реальність (наприклад, образ лихваря Гобсека в повісті письменника О. Бальзака відбиває економічні й моральні процеси в буржуазному суспільстві Франції першої половини XIX ст.); 2) маскує і спотворює глибинну реальність (образ крихітки Цахеса у новелі німецького романтиста Е.Т.А. Гофмана є гротескним символом філістерського і чиновницького світосприйняття); 3) маскує відсутність глибинної реальності (в уявленні одного з персонажів романного циклу французького письменника-модерніста М. Пруста “В пошуках утраченого часу” – Сванна – кохана жінка Одетта де Кресі асоціюється зі світлим біблійно-мистецьким образом Сепфори, в реальності ж Одетта – прагматична світська повія); 4) не співвідноситься з будь-якою реальністю: є чистим симулякром (Жан Батіст Гренуй – головний персонаж роману “Парфум” німецького письменника-постмодерніста П. Зюскінда – є копією копії: зокрема, образу Жюльєна Сореля з роману Стендаля “Червоне і чорне”; Червона Шапочка з казки на новий лад Є. Дударя – симулякр образу Червоної Шапочки із казки Ш. Перро; Вільгельм Баскервільський, Адсон із роману італійського письменника-постмодерніста У. Еко “Ім’я Троянди” – симулякри образів у творчості А. Конан-Дойля тощо) [8, с. 18–19].

У літературознавстві симулякр переважно досліджується як елемент постмодерністського тексту, сутнісні риси якого пояснюються через хаосмос, ризому тощо. Симулякр як один із прийомів постмодерністських текстів постає як один із культурних кодів. Але відмінністю його як культурного коду є те, що у закодованій та декодованій інформації є інтерпретація, наповнена тотожним смислом, тимчасом як симулякр завжди має безліч інтерпретацій різних смислів у процесі його декодування – це принципова умова гіперреальностей сучасних художніх текстів (О.А. Барбанюк).

Стосовно лінгвістики структуралізму, або лінгвосеміотики, то свого часу Ж. Бодріяр здійснив операцію радикальної онтологізації. Лінгвістика з науки, що має певні закони, на основі яких учені намагалися пояснити процеси розвитку мов, перетворилася на сам принцип побудови цього світу. Вона перетворилася із пояснювальної моделі на породжувальну модель у структуралізмі. Сьогодні ж лінгвістика не просто пояснює світ за допомогою понять “код”, “опозиція”, “бінарність”, “синхронність”, “діахронність”, а розробляє нові методологічні основи і формує нову теорію лінгвосеміотизації світу, яка за допомогою цих понять буде здатна пояснити, відбувалося його виникнення і яким він є зараз (набуває нового осмислення поняття реконструкції, співвідносного з новими механізмами процесів номінації і лінгвосеміозису). Ми не пізнаємо світ за допомогою лінгвістичних принципів; сам світ за своєю суттю є цим лінгвістичним принципом.

Лінгвісти переважно досліджують симулякри у жанрах, що спираються на міф, убачаючи в ньому джерело сюжетів, тем, символів, актуальних і для сучасного суспільства. Окрім того, міфологічний матеріал активно запозичується фантастичною літературою і творами фантазії

завдяки спільному принципіві відображення дійсності, в якому елементи реальності поєднані надприродним шляхом. Під фантастикою розуміють таку форму відображення світу, при якій на основі реальних уявлень створюється логічно несумісна з ним (“надприродна”, “чудесна”) картина світу [12, с. 102]. Окрім жанру фентезі (О.О. Барбанюк [2]), мовознавці досліджують також масс-медійний (У.В. Смірнова [25]) і політичний дискурс (О.Б. Карачева [13]), розглядаючи їх як матеріал, наповнений самореферентними знаками – симулякрами.

Підсумовуючи, зазначимо, що філософські вчення французького постмодерністського напрямку, нові моделі інформаційних процесів, що відбуваються у сучасних суспільствах, естетика симулякрів стали засадничими положеннями для наукового дослідження лінгвосеміозису сучасної гіперреальної дійсності. Неоднозначність тлумачень симулякра як категорії нової лінгвосеміотики, де відчутний резонанс його міждисциплінарної наукової природи, роблять подальші дослідження цього феномена перспективними.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ахманова О.С. Словарь лингвистических терминов / Ольга Сергеевна Ахманова. – М., 2004. – С. 227.
2. Барбанюк О.О. Лінгвосеміотичні характеристики гіперреальності в англomовному художньому тексті жанру фентезі (на матеріалі творів Урсули Ле Гуїн циклу “Земномор’я”) : автор. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.04 “Германські мови” / О.О. Барбанюк. – К., 2011. – 20 с.
3. Бодрийяр Ж. Символический обмен и смерть / Жан Бодрийяр. – М. : “Добросвет”, 2000. – 387 с.
4. Бодрийяр Ж. Симулякри і симуляція / Жан Бодрийяр. – К. : Основи, 2004. – 230 с.
5. Бойко О. Процеси симуляції та роль симулякрів у сучасному житті / О. Бойко. – Філософські обрії : [науково-теоретичний часопис] / Інститут філософії ім. Г. С. Сковороди НАН України, Полтавський педагогічний університет імені В.Г. Короленка. – Полтава : Вид-во ППУ, 2009. – № 22. – С. 85–96.
6. Бурлачук В. Символ і симулякр. Концепція символу в соціології постмодерну / В. Бурлачук, В. Танчер // Соціологія : теорія, методи, маркетинг. – 2004. – № 1. – С. 15–29.
7. Бычков В.В. Эстетика / Виктор Васильевич Бычков. – М. : Проект, 2003. – 491 с.
8. Головченко Н. Постмодернізм як універсальна матриця сучасної літератури / Н. Головченко // Українська література в загальноосвітній школі. – К. : Антросвіт, 2010. – № 11. – С. 17–21.
9. Делез Ж. Платон и симулякр / Ж. Делез // Новое литературное обозрение. – 1993. – № 5. – С. 49.
10. Делез Ж. Различие и повторения / Жиль Делез. – СПб. : Петрополис, 1998. – 384 с.
11. Деррида Ж. Философия и литература : Беседа с французским философом Ж. Деррида / Ж. Деррида // Жак Деррида в Москве. – М. : РИК “Культура”. Ad Marginem, 1993. – С. 181.
12. Кагарлицкий Ю.И. Реализм и фантастика / Ю.И. Кагарлицкий // Вопросы литературы. – М., 1971. – № 1. – С. 102–108.
13. Карачева О.Б. Знак – мифологема – симулякр : диалектика означаемого лексемы responsibility в политическом дискурсе современного английского языка / О.Б. Карачева // Вестник Иркутского государственного лингвистического университета. – Иркутск, 2010. – № 1. – С. 114–119.
14. Керимов Т.Х. Постмодернизм / Т.Х. Керимов // Современный философский словарь. – М. ; Бишкек ; Екатеринбург : Одиссей, 1996. – С. 379.
15. Керимов Т.Х. Симулякрум / Т.Х. Керимов // Современный философский словарь. – М. ; Бишкек ; Екатеринбург : Одиссей, 1996. – С. 459.

16. Клоссовски П. О симулякре в сообщении Жоржа Батая / П. Клоссовски // Комментарии. – 1994. – № 3. – С. 74–79.
17. Корабльова В.М. Віртуальна реальність як простір симулякрів у поліонтологічному світі постсучасності / В.М. Корабльова // Практична філософія. – 2008. – № 1. – С. 114–120.
18. Маньковская Н.Б. Эстетика постмодернизма / Надежда Борисовна Маньковская. – СПб. : Алетейя, 2000. – 347 с.
19. Новиков Л.А. Семантика русского языка / Л.А. Новиков. – М. : Высшая Школа, 1982. – С. 75.
20. Павлюк Л.С. Знак, символ, міф у масовій комунікації / Людмила Степанівна Павлюк. – Львів : ПАІС, 2006. – 120 с.
21. Печенкина О.А. Этика симулякров Жана Бодрийяра (анализ постмодернистской рецепции этического) : дис. ... канд. филос. наук : 09.00.05 / Ольга Алексеевна Печенкина. – Тула, 2006. – 159 с.
22. Платон. Софист / Платон // Платон. Сочинения : в 3 т. – М. : Мысль, 1970. – Т. 2. – С. 319–398.
23. Плотин. Избранные Трактаты / Плотин ; [пер. с древнегреч., под ред. проф. Г.М. Малеванского] // Плотин. Сочинения : в 2 т. – М. : Мысль, 1994. – Т. 1. – 144 с.
24. Постмодернизм. Энциклопедия. – Мн. : Интерпрессервис ; Книжный Дом, 2001. – 1140 с.
25. Смирнова У.В. Опыт лингвосемиотического анализа симулякра в контексте времени культуры : на материале англо-американского массмедийного дискурса : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04 / Смирнова Ульяна Викторовна. – Иркутск, 2008. – 203 с.

Дата надходження до редакції 18.12. 2014